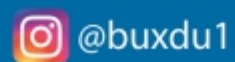
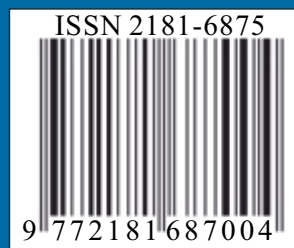

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

5/2023

5/2023

<https://buxdu.uz>

Хамраев Ю.Ю., Норова М.О.	Об однородных разностных схемах высокого порядка точности для краевой задачи с особенностью	110
TILSHUNOSLIK *** LINGUISTICS *** ЯЗЫКОЗНАНИЕ		
Asadov T.H.	Predmet-belgi ma'noli yasama so'zlar va ularning lug'atlardagi ifodasi	116
Rakhmatova M.M.	Pragmatic analyses of implicature in the novel "The fault in our stars" by John Green	122
Adizova N.I.	Badiiy matnning lingvostilistik tadqiqi va ijodkor uslubi	126
Alisoy H.H.	A comparative study of Lithuanian and old Prussian	133
Boltayeva N.R.	Siyosiy tilshunoslik fan sifatida	139
Axmedov A.R., Hamroyeva M.R.	Badiiy asarlardagi antroponimlarning lug'aviy qatlam masalasiga doir lingvistik tahlil va xulosalar	144
Mamaraximov S.	Leksemalarning barqarorlashishi hamda nutqiy ma'noning lisoniylashuvi	149
Mamatqulov A.	O'zbek tilida so'z yasalishi Azim Hojiyev nazdida	153
Mardonova S.O.	Muallif nutqi metaforalarining struktur-semantik tabiati xususida (U.Azim she'riyati misolida)	157
O'razov A.D.	Tog'ay Murod asarlarida evfemizmlar va disfemizmlardan foydalanish mahorati	161
Исақова З.З.	Тилшуносликдаги баҳо семантик категорияси ва ёндош семантик ҳодисалар	165
Шарипов Ж.	Сўз яшашда лисоний ва нолисоний омиллар	170
Шарипов Ф.Г.	Морфологик луғатларнинг яратилиши – янги амалий босқич калити	175
Saidov S.S.	An overview of corpus linguistics and its benefits in language teaching	180
Babayev M.T.	Nemis va o'zbek tillarida evfemizmlarni qiyosiy o'rganish	185
Niyozova Sh.T.	The contrastive analysis and research of national specificity of phraseological semantics	193
Seyidov R.R.	Effective approaches for teaching arabic: a comprehensive guide to enhancing language instruction	197
Abatov D.R.	Antroponimik indikatorlar va ularning xalq dostonlari matnida qo'llanishi (Qashqadaryo xalq baxshilari dostonlari misolida)	209
ADABIYOTSHUNOSLIK *** LITERARY CRITICISM *** ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ		
Annaxasanova I.B.	Analysis of scientific works on studies of Alisher Navoi in Russian orientalism in the XX century	213
Fozilova O'F.	Firdavsiyning "Shohnoma" asarida navro'z va unga doir tushunchalarning yoritilishi	217
Jabbarova M.X.	Gi de Mopassan va Abdulla Qahhor asarlarida ayol obrazidagi ruhiyat tipologiyasi	223
Khabibova M.N.	Jejms Joysning adabiy uslubi va asarlaridagi epistolyar texnika	229

**BADIIY ASARLARDAGI ANTROPONIMLARNING LUG‘AVIY QATLAM MASALASIGA
DOIR LINGVISTIK TAHLIL VA XULOSALAR**

Axmedov Atoulo Raxmatovich,
Buxoro davlat universiteti f.f.n., dotsenti
Hamroyeva Maftuna Rasulovna,
Buxoro davlat universiteti
O‘zbek tilshunosligi va jurnalistika
kafedrasida o‘qituvchisi f.f.d.(PhD),
maftuna130193@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada yozuvchi uslubidagi antroponimik birliklardan biri bo‘lmish kishi nomlarining lug‘aviy qatlamlari, ijodkor uslubida ulardan foydalanishning ahamiyati, tilda tutgan o‘rni haqida mulohazalar bildirilgan.

Yozuvchi ijodida, uning uslubiyatida diniy e‘tiqod va tushunchalarning asosiy tamoyil ekanligini asarlarida qo‘llangan kishi nomlari orqali ham anglash mumkin. O‘zbek tiliga ism o‘zlashishini o‘zbek tiliga turdosh hamda atoqli so‘z bo‘lib o‘zlashgan leksemadan, bilvosita o‘zbek tili orqali hosil qilingan antroponimlardan farqlash lozim. Shuningdek, nutqda ismlarni to‘g‘ri va to‘liq shaklda qo‘llash lozim. Buning uchun esa har bir ismning yasalishiga alohida yondashish o‘rinli. Yozuvchi Tohir Malik asarlarida o‘zbek, fors-tojik va arabiy qatlamga oid ismlar asosiy o‘rin egallaydi. Shu bilan birga, ijodkor qahramonning mansubligi, ijtimoiy kelib chiqishi, millatini ko‘rsatish uchun yuqoridagi lug‘aviy qatlamga mansub bo‘lmagan nomlar ham qo‘llaydi. Jumladan, asarlarida Mister Belden, Jua kabi ism egalari ham qatnashadi. Bu nomlar ham badiiy asarda ma‘lum vazifani bajarib, yozuvchi maqsadini ifodalashga yordam bergan.

Shuningdek, adib ijodidagi bu kabi antroponimik shakllarning qo‘llanilishiga doir fikr-mulohazalar misollar vositasida ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: antroponimlar, urf-odat, din, badiiylik, badiiy asar, kishi nomlari, uslubiyat, qatlam, lug‘aviy, arab, fors-tojik, badiiy uslub, adabiy til, badiiy til, borliq.

**ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И ВЫВОДЫ ПО ПРОБЛЕМЕ ЛЕКСИЧЕСКОГО
СЛОЯ АНТРОПОНИМОВ В ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ**

Аннотация. В данной статье рассматриваются лексические пласты личных имён, являющихся одной из антропонимических единиц писательского стиля, значение их употребления в художественном стиле, их роль в языке.

Понять, что религиозные верования и представления являются основными принципами в творчестве писателя и его методологии, можно по именам людей, использованным в его произведениях. Следует различать заимствование имени в узбекском языке от лексемы, ставшей родственным и популярным словом в узбекском языке, и от антропонимов, образовавшихся опосредованно через узбекский язык. Также необходимо использовать в речи собственные и полные имена существительные. Для этого уместно подходить к формированию каждого имени отдельно. Названия узбекского, персидско-таджикского и арабского слоев занимают главное место в произведениях писателя Таура Малика. При этом автор использует имена, не принадлежащие к вышеуказанному лексическому слою, для обозначения принадлежности, социального происхождения и национальности персонажа. В частности, в его работах также участвуют такие имена, как Mr. Belden и Jua. Эти имена также выполняли определенную задачу в художественном произведении и помогали выразить замысел писателя.

Также на примерах раскрываются мнения об использовании таких антропонимических форм в творчестве писателя.

Ключевые слова: антропонимы, традиция, религия, артистизм, художественное произведение, личные имена, методология, пласт, словарь, арабский, персидско-таджикский, художественный стиль, литературный язык, художественный язык, бытование.

LINGUISTIC ANALYSIS AND CONCLUSIONS ON THE PROBLEM OF THE LEXICAL LAYER OF ANTHROPNYMS IN ARTISTIC WORKS

Abstract. *This article discusses the lexical layers of personal names, which are one of the anthroponymic units in the writer's style, the importance of their use in the artist's style, and their role in the language.*

It is possible to understand that religious beliefs and concepts are the main principles in the writer's work and his methodology through the names of people used in his works. It is necessary to distinguish between the adoption of a name in the Uzbek language from a lexeme that has become a similar and popular word in the Uzbek language, and from anthroponyms that have been formed indirectly through the Uzbek language. It is also necessary to use proper and complete nouns in speech. For this, it is appropriate to approach the formation of each name separately. The names of the Uzbek, Persian-Tajik and Arabic layers occupy the main place in the works of the writer Tahir Malik. At the same time, the creator uses names that do not belong to the above vocabulary layer to indicate the character's affiliation, social origin, and nationality. In particular, such names as Mr. Belden and Jual also participate in his works. These names also performed a certain task in the work of art and helped to express the writer's purpose.

Also, opinions on the use of such anthroponymic forms in the work of the writer are revealed through examples.

Key words: *anthroponyms, tradition, religion, artistry, artistic work, personal names, methodology, layer, dictionary, Arabic, Persian-Tajik, artistic style, literary language, artistic language, existence.*

Kirish. O'zbek nomshunosligida uchrovcchi atoqli otlarning ma'no va grammatik xususiyatlari tahlil qilinishi o'zbek tili grammatikasi uchun qimmatli bo'lsa, atoqli otlarning amaliy muammolari jamiyat uchun katta ahamiyatga egadir. Shu jumladan, kishi nomlarining yozilishi, imlosi, uslubiy qo'llanishi ham tilshunoslikdagi muhim masalalardan biridir. Ismlarda qatlam masalasi bo'yicha qilingan ishlar yuqoridagi fikrlar yuzasidan xulosa qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi, albatta. "Lug'aviy qatlam" deyilganda turli genetik manbaga mansub, muayyan miqdorga ega bo'lgan so'zlarning turli tarixiy davrlarda til leksik sistemasida qatlamlanishi ko'zda tutiladi"[4]. Shundan bilish mumkin ekanki, lug'aviy qatlam tushunchasini ismlar uchun ham qo'llash mumkin. Chunki bir tildan ikkinchi tilga ismlarning o'zlashishi, unda ma'lum antroponimik guruhlarni yuzaga keltirishi ismlar uchun ham xosdir. Masalan, turkiy tillarda genetik jihatdan, lug'aviy asosiga ko'ra turkiy bo'lgan so'zlar qadimdan mavjuddir. Keyinchalik turkiy tillarga mo'g'ulcha, fors-tojikcha, arabcha ismlar o'zlashgan. Bulardan arabcha va fors-tojikcha ismlar hajman salmoqli o'rin tutgan hamda ma'lum davrlarda o'zbek tili antroponimiyasida muayyan antroponimik qatlamlarni shakllantirgan.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Hozirgi o'zbek tilidagi atoqli otlar ham nazariy, ham amaliy jihatdan o'rganilmoqda. Nomlar nazariy, tavsifiy, qiyosiy, tarixiy va sinxron yo'nalishda tadqiq qilinmoqda. O'zbek nomshunosligi ilmiy soha sifatida o'ziga xos ba'zi tekshirish usullari, tamoyillariga egaligi E.Begmatov, N.Uluqov "O'zbek onomastikasi terminlarining izohli lug'ati" kitobida berib o'tilgan. Y.Menajiyev, X.Azamatov, D.Abdurahmonov, E.Begmatovlarning "Ismingizning ma'nosi nima?" kitobida tilimizdagi nomlarning ismlik va turdosh otlik ma'nolarini tushuntirib berganlar. Asarning so'zboshi qismida kishi nomlarining kelib chiqishi, nom qo'yish odatlari va usullari haqida aytib o'tilgan. Adib Tohir Malikning badiiy asarlarida arabiy ismlarning nisbatan ko'p qo'llanilganligini guvohi bo'lishimiz mumkin. Asardagi antroponimlar tahlilida tavsifiy tahlil metodidan unumli foydalanildi.

Natijalar va muhokama. Tohir Malikning ijodida qo'llanilgan antroponimlarning lug'aviy qatlami quyidagicha tasniflandi hamda tadqiq qilindi:

1. O'zbekcha ismlar:

O'zbek tili antroponimiyasining turkiy (o'zbekcha qatlam) aslini genetik jihatdan turkiy bo'lgan leksemalar va turkiy leksemalardan qo'shib yasalgan antroponimlar tashkil qiladi. Masalan:

Erkin – hur, ozod bola.

To'xtamish – to'xtagan, o'lmaydigan.

Yo'ldosh – otasi yoki akalariga esh, hamroh bo'lib yursin.

Tilavoldi – tilab, orzu qilib olingan, erishilgan bola.

Ko'paysin – farzandlarimiz safiga qo'shilsin, bolalarimiz yana ham ko'paysin.

Ma'lumki, farzandli bo'lish har bir oilada ruhiy-ma'naviy hayajonlarni boshdan kechirishga sabab bo'ladi. Ushbu ruhiy-ma'naviy holat nihoyatda ko'p qirrali bo'lib, ular xilma-xil istaklarni, tilak va orzularni tug'diradi. Mana shu asosda chaqaloqqa ism tanlash motivlari shakllanadi. Masalan, o'zbekcha ismlar uchun

tugʻilajak farzandni orzu-armon bilan kutish, bolaga muhtojlik, chaqaloqni pinhoni yovuz kuchlarning zarar yetkazishidan asrash, bolaning umri uzoq va salomat boʻlishini, chaqaloqning ijobiy sifatlarga (mard, jasur) ega boʻlishini, kelajagi baxtli boʻlishini, oila aʼzolariga esh boʻlib oʻsishini, oʻgʻil bola tugʻilishini xohlash, chaqaloqdagi noodatiy belgining koʻpaymasligining oldini olish, goʻzallik tushunchasini ifodalash, tugʻilgan sharoiti yoki paytini ifodalash, ollohning sovgʻasi deb qarash, bolaning koʻrinishidan kelib chiqib ism tanlash motivlari bor. Turkiy qatlamga mansub ismlarning koʻpchiligi juda qadimiy davrlar mahsulidir. Ularni yasash, bolaga berish bilan bogʻliq motivlar, eʼtiqod va ishonchlar xalq orasida hozirda ham saqlangan.

2. Fors-tojikcha ismlar:

Fors-tojikcha ismlarning oʻzbek tiliga oʻzlashishida fors tilida yozilgan tarixiy obidalar tili, oʻzbek-tojik xalqlarining qoʻshnichilik munosabatlari, madaniy-maʼnaviy, tarixiy-etnografik udumlarning mushtarak va oʻxshashligi, bu ikki xalq orasida quda-andachilik va oilaviy munosabatlar asosiy omil boʻlgan. Fors-tojikcha ismlar oʻzbek antroponimlari tizimiga shu darajada oʻzlashib, singib ketganki, oʻzbek aholisi uni oʻz tili mahsulidek his qiladi. Bu hol bu nomlarning koʻp asrlar davomida qoʻllanishda boʻlgani tufayli yuz bergan. Tohir Malik badiiy asarlarida fors-tojik qatlamiga oid quyidagi ismlarni uchratish mumkin:

Hamdam – doʻst, oʻrtoq, sodiq, vafodor doʻst, otasiga, boshqa bolalarga doʻst, esh boʻlib yursin.

Jahongir – olamni boʻysindiruvchi, fath etuvchi, gʻolib, muzaffar.

Sarvixon – tikka oʻsadigan, xushqomad daraxt, kelishgan xushqomad qiz.

Sardor – etakchi, boshliq; urugʻ yoki qabila boshligʻi, lashkar boshligʻi, qoʻmondon.

Doniyor - yaqinlar, doʻstlar yoki bilimli, dono yoki, qadimiy yahudiylar fikricha, Allohning ehsoni, sovgʻasi, marhamati.

Zebi – goʻzal, xushroʻy, zebo degan maʼnoni ifodalaydi.

Norxoʻja – xoʻjalar naslidan boʻlgan qizil xolli bola deganidir.

Shopoʻlat – poʻlatdek mustahkam, oʻgʻil ulgʻayib ulugʻ martabalar sohibi boʻlsin.

Bolaga bu kabi fors-tojik ismlarini qoʻyishda chaqaloqning ziyrak, zukko, dono inson boʻlishi, otananing farzandli boʻlganligidan xursandligini ifodalash, chaqaloqning goʻzal, koʻrkam, chaqqon, kuch-qudratli boʻlishini, halol, gunohsiz, adolatparvar, dilkash, saxiy, ulugʻ martabali inson boʻlishini xohlash kabi motivlar asosiy oʻrin egallaydi.

3. Arabcha ismlar:

Oʻzbek ismlari fondining tarkibiy qismlaridan birini diniy maʼnoli asli arabcha boʻlgan nomlar tashkil qiladi. Bu nomlar oʻzbek tiliga Oʻrta Osiyoda islom dini keng tarqalgach, mahalliy aholi musulmonchilik rasm-rusumlariga amal qila boshlagach kirib keldi. Arabcha diniy maʼnoli nomlarning bunchalik keng udum boʻlib ketishi sabablarini anglash uchun islom dinining bolani nomlashga oid koʻrsatma va qoidalarini bilish lozim boʻladi. Islom taʼlimotiga koʻra, insonni yaratgan, unga hayot baxsh etgan, shuningdek, insoniyatning koʻpayib, oʻsib borishiga sharoit yaratuvchi yolgʻiz Alloh taoloning oʻzidir. Shunga koʻra kishiga farzandni ham Alloh ato qiladi. Shu sababli tugʻiluvchi chaqaloqning holati va taqdiri yolgʻiz Allohgagina maʼlumdir: “Faqat Allohgagina har bir ayolning koʻtarib yurgan homilasini (oʻgʻilmi-qizmi, rasomi-norasomi, chiroylimi-xunukmi ekanini) ham, bachadonlar (muddatidan ilgari) tashlaydigan bolani ham, (toʻqqiz oydan) ortiqroq turib qoladigan bolani ham bilir” (Qurʻoni Karim. Raʼd surasi. 8-oyat). Ushbu aqidaga koʻra, Alloh dunyoga kelajak chaqaloqning rizq-u roʻzini, turmushi, sogʻligi va hayotini, baxt-u omadini, yashash muddati va oʻlimini ham belgilovchi qudrat. Shunday boʻlgach, musulmonlar oʻz farzandlarining butun borligi, taqdirini Allohga bogʻlashgan, undan yordam, madad kutishgan. Mana shunday ilinj, umid chaqaloqqa beriluvchi ismlarda ham oʻz ifodasini topgan. Islomda kishilar ijtimoiy, maʼnaviy hayoti va turmushining barcha sohalari kabi bola tarbiyasiga oid ibratli koʻrsatmalar ham mavjud. Bunda bola tarbiyasining ilk onlari unga ism qoʻyishdan boshlanishini alohida taʼkidlash joiz.

Islomda chaqaloqni nomlashga oid baʼzi aniq qoida va koʻrsatmalar joriy qilingan boʻlib, unga amal qilish musulmonlar uchun farz hisoblangan. Shu sababli islom dinining qonun-qoidalarini sharhlash va tushuntirishga bagʻishlangan bir qator adabiyotlarda bu masalaga alohida eʼtibor berilgan. Chunonchi, “Muosharot odobi” asarining muallifi shunday yozadi: “Bola dunyoga kelganda eng avval eshitgan tovushi Alloh taoloning ismi boʻlishi lozim. Shuning uchun uning qulogʻiga azon aytiladn. Undan soʻng asal yoki boshqa narsa bilan boqa boshlanadi. Yettinchi kunda sochi olinib, sochi ogʻirligida kumush yoki oltin sadaqa beriladi Shu kuni ism beradilar. Boʻlajak ism yaxshi va taʼsirlil boʻlishi lozim. Shuning uchun bolaga beriladigan ismni chol-kampirlar emas, olim-imomlar saylab qoʻyadilar” [7]. Qayd qilingan rasm-rusum islomda musulmonlar amal qiluvchi sharʼiy hukmlar qatoriga kiradi [1].

Musulmonlar oʻzlarining barcha ishlari, harakatlarida boʻlgani kabi bolani nomlashda ham “Qurʻon”dagi quyidagi fikrlarga tayanib ish koʻrishgan: “Alloh chiroyli amal qilgʻuvchilarni sevadi” (“Oli

Imron" surasi, 48-oyat). "Alloh taoloning o'zi go'zaldir, go'zallikni yaxshi ko'radi". Demak, Alloh yaxshi ishlar, harakatlar qilguvchilarni, chiroyli so'zlar aytuvchilarni, nafosatli til egalarini ardoqlar ekan, insonga beriluvchi ism ham mazmunli va ko'rkam bo'lmog'i kerak, deyilgan xulosa kelib chiqadi. Islomning shu masalada ham o'z yo'li va ko'rsatmalari bor. Chunonchi, payg'ambarimiz Muhammad alayhissalom 300 ta ish va harakatdan musulmonlarni qaytargan, ya'ni bu ishlarni makruh deb hisoblagan. Bularndan ikkitasi: "Farzandga ma'nosiz va nafratli nomlar qo'yish", "Farzandga ortiqcha maqto'vni eslatadigan ism qo'yish (Valiyulloh kabi) dir" [1]. Ko'rinadiki, islomning bolani nomlash aqidasi asoslarini ismning ma'noli, mazmunli, kibru havodan xoli hamda chiroyli bo'lishi tashkil qiladi. Muhammad payg'ambarning Zaynab ismini qanday qo'ygani haqida "Hadisda shunday hikoya qilinadi: "Abu Rofi' Abu Hurayradan naql qiladilar: Zaynabning ismi aslida Barra (xudojo'y, itoatkor) bo'lgan. Dong taratsin deb unga shu ismni qo'yishgan edi. Janob Rasulullohning bu ismni Zaynab (xushmanzara va xushbo'y daraxtning nomi) deb o'zgartirdilar" [2].

Mana shunday arabiy ismlar qatlamiga kiruvchi ismlarning Tohir Malik badiiy asarlarida ko'plab uchratish mumkin. Masalan:

Javlon - chiroyli va shahdam qadamlar tashlovchi, harakatchan, chaqqon.

Nozimxo'ja - tartibga keltiruvchi, tartibga soluvchi yoki tartibli, intizomli.

Sohib - ega, xo'jayin, yo'ldosh, do'st.

Olim - bilimli, bilimdon, donishmand.

Munisa - do'st, o'rtoq, sirdosh, sodiq do'st.

Davron - davr sursin, umri shodon bo'lsin, baxtiyor o'tsin.

Aqida - qat'iy ishonch, ixlos, qizni yashab ketadi deb qat'iy umid qilish.

Sojida - sajda qiluvchi, xudojo'y qiz, taqvodor.

Matluba - so'rab, iltijo qilib erishilgan, xohlangan, orzu qilingan qiz.

Ahmadboy - allohga ko'p hamd-u sanolar aytuvchi kishi yoki maqto'vga, olqishga sazovor.

Samad - abadiy, boqiy, mangu turuvchi. Bu nom Alloh Taoloning sifatlaridan biri.

Abbos - qovog'i soliq, badjahl, beshafqat yoki dovyurak, jangovar. Muhammad payg'ambar tog'asining nomi.

Nazira - va'da qilingan va guldek zebo qiz.

Muhammad - maqto'vga, olqishlarga sazovor,

Qobil - iste'dodli, qobiliyatli; kuchli qudratli yoki yuvosh, tarbiya ko'rgan yoxud orzu va tilaklarimiz bajo bo'lib berilgan bola.

Qosim - taqsimlovchi, inson qismatini belgilovchi. Bu nom Muhammad(sav) o'g'lining ismi bo'lgan. Shakllari: Qosimboy, Qosimjon, Qosimbek, Qosimtoy.

Saida - baxtli, saodatmand qiz. Shakllari: Saidabibi, Saidaxon, Saidabonu.

Muharram - muharram oyida (hijriy yil hisobida birinchi oy) tug'ilgan bola.

Arofat - Makka-yu Madina oralig'idagi tog' (tepalik) nomi, hajga borganlar to'planuvchi joy. Arofat - muqaddas tog' hisoblanadi.

Mashhura - taniqli, obro'-e'tiborli qiz.

Rahmatullo - Allohning muruvvati, shavkati tufayli erishilgan bola.

Tohir Malik ijodida qo'llanilgan arabiy qatlamga xos antroponimik shakllar va ularga nisbatan ijodkorning va obrazlarning murajaati aks etgan parchalar:

"Endi uning o'g'li haqida gap ketsa «mulla **Abdulvahob**» deb tilga olinadigan bo'lgan edi. Madrasaga kirganidan beri Abdulvahob qishlog'iga birrov bo'lsada, kelib-ketmadi"[13].

"**Qamariddinning** farmoni bilan yigitlar boyvachcha tilga olgan odamlarni olib kelgani ketishdi"[13].

"**Davron** o'shanda unga tayinli bir gap aytolmagan edi. Keyinchalik o'zi shaharda o'qib, ishlab yurgan kezlarda uning bu gapini ko'p esladi, mulohaza qildi. **Tal'at** mutlaqo nohaq edi. U shaharlarni maqsadsiz kezdi. Institutga ham bemaqsad kirdi. Shuning uchun oxirigacha o'qigisi kelmadi. U yashamoqning mazmunini (garchi ko'p o'qigan bo'lsa-da) yaxshi anglab etmagan edi. Shu sababli umri besamar o'tayotganaday tuyulardi"[14].

"— **Murodillan**ikidandir? — dedi ikkinchisi. — Shunaqa bo'lsa kerak, — dedi Yo'Ichivoy[10].

"— **Mahmudbek** Tarzini bilarsizlar, axir? — dedi **Asadulla** toqati toq bo'lib. — Sardor Tarzimi? **Omonulloxonning** padarzani, — dedi soqoliga oq oralagan afg'on sovuq ohangda"[15].

Bundan tashqari o'zbek tili antroponimiyasida ikki hamda uch tilga oid ismlarning qo'shilishidan hosil bo'lgan ismlar ham bor. Masalan:

Xoliqberdi arabcha-o'zbekcha - Allohning marhamati, tuhfasi, Alloh ato qilgan bola demakdir.

Nargiza fors-tojik va yunoncha nargis (bo‘tagul)dek nozik zebo qiz.

Dilmurod fors-arabcha so‘zlar qo‘shiluvidan iborat ko‘nglimizdagi istak, orzu bo‘lgan bola; dilga taskin beruvchi og‘il degan ma‘noni bildiradi.

Zokirxo‘ja arabcha-fors-tojikcha xo‘jalar naslidan bo‘lgan “xudojo‘y, dindor bola” degan ma‘noni ifodalaydi.

Salimxo‘ja arabcha va fors-tojikcha so‘z bo‘lib, “xo‘jalar avlodiga mansub, sog‘lom, baquvvat bola”.

Olamgir arabcha-fors-tojikcha “jahonni egallovchi, zabt etuvchi, tengsiz, yagona”.

Biz mana shunday ismlarning ham badiiy asarlarda qo‘llanilganligi guvohi bo‘ldik:

“**Zokirxo‘janing sovuq o‘lkadagi bir necha kunlik umri, bir chimdim hikoyasi necha yillardan beri Jahongir bilan tirik yuribdi. Jahongir Zokirxo‘janing omonat gaplarini topshiray deb uning akasini ikki marta qidirdi** [10].

“**Nargiza erinibgina o‘rnidan turib, kiyimini almashtirish uchun javon tomon yurdi**”[11].

“**Zokirni yo‘tal tutdi. Har yo‘talganida ichaklari buralib azob bera boshladi. Ichki bir ovoz “qo‘shnilarni yordamga chaqir”, deydi. Boshqa bir ovoz hayqirib, “Yo‘q! Sening xaloskoring qabrda yotibdi. Bir o‘zi... bir o‘zi qorong‘i go‘rda yotibdi. Uning oldiga bor. Bu kecha birga bo‘l. Birgina kecha...” deydi. U ikkinchi ovozga quloq tutdi – qabrston tomon yura boshladi. Bir kecha onasi poyida yotishni ixtiyor etdi...**”[11].

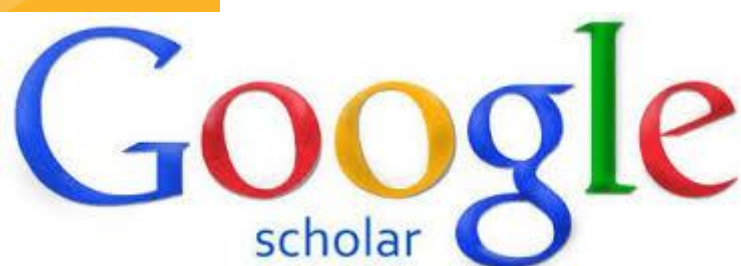
“**Salimning bir o‘zi katta uydagi divanda chalqancha tushib, ingrab yotgan edi. Asrorni ko‘rib, nimagadir ko‘zlarini yumib oldi**”[12].

Xulosa. Har bir til o‘zining ichki qonuniyatlari asosida rivojlanishi, u ma‘lum darajada boshqa tillar ta‘sirini ham boshdan kechirishi, har bir xalq boshqa xalqlardan ajralgan holda yashay olmasligi ma‘lum. Davlatlar o‘rtasida hamma vaqt iqtisodiy, siyosiy, madaniy aloqalar bo‘ladiki, bu aloqalar tilda ham o‘z aksini topadi. Binobarin, tilda, xususan, uning onomastik birliklarida hamma tarixiy davrlarga oid muhim ahamiyatga ega bo‘lgan lingvistik faktlarni topish mumkin. Tohir Malik asarlarida o‘zbek, fors-tojik va arabiy qatlamga oid ismlar asosiy o‘rin egallaydi. Bu xalqimizning tarixi, taraqqiyoti bilan bog‘liq, albatta.

Xulosa qilganda, Islom dini va arab tilining ta‘siri ostida o‘zbek tilida paydo bo‘lgan ismlarning Tohir Malik ijodida ko‘plab qo‘llanilganligining guvohi bo‘lishimiz mumkin. Ijodkor asarlarida bunday ismlarni to‘liq, to‘g‘ri variantlaridan foydalangan. Demak, yozuvchi ijodida, uning uslubiyatida diniy e‘tiqod va tushunchalarning asosiy tamoyil ekanligini asarlarida qo‘llanilgan kishi nomlari orqali bilishimiz mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. Ahmad Hodiy Maqsudiy. *Shar‘iy hukmlar to‘plami*. – T.: 1990. 12- bet.
2. Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al - Buxoriy. *Hadis.VI*. – T.: 1992.132- bet.
3. Begmatov E.A. *Nomlar va odamlar*. – T.: Fan, 1966. 12- bet
4. Begmatov E.A. *Hozirgi o‘zbek adabiy tilininig leksik qatlamlari*. – T.: Fan, 1965. 6- bet.
5. Begmatov E.A. *O‘zbek ismlari. 2-nashri*. – T.: «O‘zME», 2007. B. 604.
6. Begmatov E., Uluqov N. *O‘zbek onomastikasi (Bibliografik ko‘rsatkich)*. – N.: 2008. 134-145- bet.
7. Olimat ul Banot. *Muosharot odobi. Toshkent.: 1991. 17-18- bet.*
8. Qilichev E. *O‘zbek tili onomastikasi*. – T.: «Buxoro», 2004.
9. Tohir Malik. *Devona*. – T.: “Adabiyot uchqunlari”, 2018.
10. Tohir Malik. *So‘nggi o‘q (qissa)*. T.: Sharq, 2007. 125- bet.
11. Tohir Malik. *Voy, onajonim*. – T.: “Yangi asr avlodi”, 2018. B.270. 134- bet.
12. Tohir Malik. *Alvido...bolalik. (qissa)*. T.: Sharq, 2019. B.366. 57-b
13. Tohir Malik. *Falak (qissa)*. T.: Sharq, 2007.
14. Tohir Malik. *Davron (qissa)*. T.: Sharq, 2007.
15. Tohir Malik. *Savohil (qissa)*. T.: Sharq, 2007.
16. *O‘zbek tilininig izohli lug‘ati. I-II tom*. – Toshkent: «O‘zME», 1989.
17. Hamroyeva, R. M. (2021). *Application of Anthroponymic Units in the Works of Tahir Malik (On The Example of the Story "Devona")*. Middle European Scientific Bulletin, 8.
18. Rasulovna, H. M. (2021). *Use Of Anthroponyms In Tahir Malik's Stories*. Journal of Contemporary.
19. Rasulovna, H. M. (2021). *Anthroponymic forms in the text of artistic work (On the example of Tahir Malik's work)*. Middle European Scientific Bulletin, 10.
20. Rasulovna, H. M. *The literary of anthroponyms*. Chief Editor.
21. Rasulovna, H. M. (2022). *Tohir malikning asarlarida onomastik birliklar qollanilishining uslubiy tahlili. Barqarorlik va etakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali*, 2(4), 391-398.
22. Hamroyeva, M. (2021). *Boshlang‘ich ta‘limda innovatsion yondashuv. Centr nauchnykh publikaciy (buxdu. uz)*, 1(1).

**"SCIENTIFIC REPORTS
OF BUKHARA STATE
UNIVERSITY"**

The journal was composed
in the Editorial and
Publishing Department of
Bukhara State University.

Editorial address:

Bukhara, 200117
Bukhara State University, main
building, 2nd floor, room 219.
Editorial and Publishing
Department.
[https://buxdu.uz/32-buxoro-
davlat-universiteti-ilmiy-
axboroti/131/131-buxoro-davlat-
universiteti-ilmiy-axboroti/](https://buxdu.uz/32-buxoro-davlat-universiteti-ilmiy-axboroti/131/131-buxoro-davlat-universiteti-ilmiy-axboroti/)
e-mail:
nashriyot_buxdu@buxdu.uz

Printing was permitted
15.06.2023 y. Paper format
60x84,1/8. Printed in express
printing method. Conditional
printing plate – 35,30.
Circulation 70. Order № 30.
Price is negotiable.
Published in the printing house
"Sadriiddin Salim Buxoriy" LLC
Address: Bukhara,
M.Ikbol street, 11